

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

БРИЧ МАРІЯ ТАРАСІВНА

УДК 72:711.61](477)(043.3)

**АРХІТЕКТУРНО-ПРОСТОРОВА ОРГАНІЗАЦІЯ
МУЗЕЇВ ПІД ВІДКРИТИМ НЕБОМ В УКРАЇНІ**

18.00.01 – теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата архітектури

Львів – 2020

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі Дизайну та основ архітектури
Національного університету «Львівська політехніка»
Міністерства освіти і науки України

**Науковий
керівник:**

кандидат філософських наук, доцент
Ремешило-Рибчинська Ореста Ігорівна,
доцент кафедри дизайну та основ архітектури
Національного університету «Львівська політехніка»

**Офіційні
опоненти:**

доктор архітектури, професор
Черкасова Катерина Тимофіївна,
завідувач кафедри реконструкції,
реставрації архітектурних об'єктів
Харківського національного університету
будівництва і архітектури, м. Харків

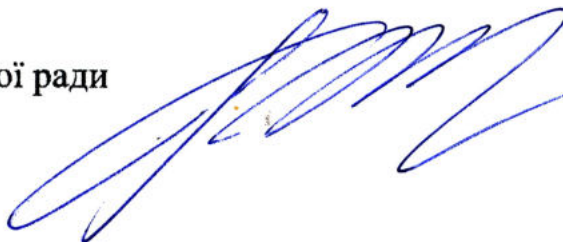
кандидат архітектури, професор
Прибєга Леонід Володимирович,
завідувач кафедри теорії, історії архітектури
та синтезу мистецтв
Національної академії образотворчого мистецтва
і архітектури, м. Київ

Захист відбудеться « 6 » листопада 2020 року о 15.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.052.11 при Національному університеті «Львівська політехніка» (за адресою: 79013, м. Львів, вул. С. Бандери, 12, головний корпус, ауд. ____)

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету «Львівська політехніка» (79013, Львів, вул. Професорська, 1)

Автореферат розісланий «2» жовтня 2020 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
к. арх., проф.

Г. П. Петришин

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Музеї під відкритим небом є поширеним явищем у світі, вони удосконалюються, розширюють свої функції та осучаснюються. Такі заклади стають центрами культури, комунікації та змін, а також відіграють велику роль у комплексній охороні традиційного середовища та збереженні етнічної самобутності місць. Архітектурна спадщина України вирізняється значною кількістю об'єктів, типологічним і видовим розмаїттям, і створення музеїв під відкритим небом є оптимальним рішенням для збереження нерухомих пам'яток архітектури, археології, історії, науки і техніки.

Актуальність теми. Складний характер і структура пам'яткових комплексів та ансамблів зумовили необхідність пошуку особливих підходів до їх охорони та сучасного використання в Україні. Ефективним рішенням є їх музеєфікація, методика якої на сьогодні не розроблена. Перетворення таких об'єктів на музеї під відкритим небом як засіб фізичного і духовного збереження має великий потенціал.

Пам'ятки України потребують використання з урахуванням соціальної ефективності, забезпечення активних технічних заходів збереження і відновлення. Правильна архітектурно-просторова організація музеєфікованих пам'яткових комплексів та використання сучасних форм експонування стають визначальним чинником їх успішного багаторічного функціонування.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю формулювання і систематизації принципів, методів та засобів архітектурно-просторового вирішення музеїв під відкритим небом різних типів. Важливим є висвітлення проблеми коригування чинного законодавства України та уточнення термінології для можливості впровадження в українську практику світових тенденцій організації музеїв.

Дане дослідження дозволить створити науково-методологічну базу для подальшого ефективного збереження та використання історико-культурної спадщини України, удосконалення музейної мережі, а також забезпечить якісну трансляцію історичних даних наступним поколінням.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконане згідно з міжнародними конвенціями, законодавчими актами та державними програмами, зокрема «Охорона і збереження культурної спадщини Львівської області на 2018–2020 роки». Висновки і результати наукової праці корелюються з Концепцією державної політики реформування сфери охорони нерухокої культурної спадщини. Тема дисертації відповідає науковому напрямку кафедри Дизайну та основ архітектури Інституту архітектури Національного університету «Львівська політехніка» – «Дизайн в системі природи, суспільства і

архітектури. Збереження навколишнього середовища та сталий розвиток» (номер державної реєстрації 0108U010396).

Мета дослідження: визначити засади архітектурно-просторової організації музеїв під відкритим небом в Україні.

Меті дослідження відповідають наступні **завдання:**

- систематизувати результати наукових досліджень стосовно музеїв під відкритим небом, порівняти міжнародні документи та вітчизняне законодавство, що регулює музеєфікацію пам'яток;
- визначити шляхи удосконалення термінології даної сфери та класифікації сучасних типів музеїв під відкритим небом;
- розробити авторську методику дослідження;
- виявити закономірності поширення музеїв під відкритим небом та розкрити перспективи їх подальшого розвитку в Україні;
- окреслити сучасні тенденції і теоретико-методологічні підходи до архітектурно-просторової організації музеїв під відкритим небом;
- порівняти вітчизняний і світовий досвід реалізації проектів архітектурно-просторової організації музеїв під відкритим небом, виявити їх позитивні та негативні сторони; виявити види і типи пам'яток, на основі яких в Україні доцільно створювати нові музеї під відкритим небом;
- визначити принципи, методи та засоби архітектурно-просторової організації музеїв під відкритим небом, які доцільно використовувати в Україні;
- виробити рекомендації щодо архітектурно-просторової організації сучасних музеїв під відкритим небом, створених на основі різного виду нерухомих пам'яток; встановити шляхи впровадження сучасних тенденцій архітектурно-просторової організації музеїв під відкритим небом в Україні.

Об'єкт дослідження: музеї під відкритим небом, створені на основі нерухомих пам'яток архітектури, археології, історії, науки і техніки.

Предмет дослідження: архітектурно-просторова організація музеїв під відкритим небом.

Межі дослідження: розглядаються музеї під відкритим небом на території України. Для порівняльного аналізу залучено матеріали, що виходять за дані географічні межі.

Методи дослідження. В дослідженні використанні загальнонаукові методи – бібліографічний; порівняльно-історичний; критичного, типологічного та системного аналізу. Емпіричний метод проявляється у зборі теоретичного та практичного матеріалу, здійсненні аналізу композиційного, картографічного, іконографічного матеріалу та натурних обстежень. Аналізуються тенденції архітектурно-просторової

організації вітчизняних і закордонних музеїв, засоби та прийоми формування експозицій та інфраструктури. Для цього було використано наступні методи: абстрагування, генетичний, індуктивний, історичний, порівняльний методи, а також систематизації, узагальнення, класифікації. Застосовано комплекс методів мистецтвознавства (художньо-стилістичний, типологічний, порівняльно-описовий та композиційний аналіз). У підсумку, на основі інтерпретації одержаних результатів було складено схеми і таблиці, що ілюструють висновки дослідження.

Наукова новизна. Автором вперше:

- визначено потенціальні напрямки розвитку музеїв під відкритим небом в Україні;
- виділено і систематизовано принципи, методи та засоби архітектурно-просторової організації різних типів музеїв під відкритим небом;
- визначено подібні і відмінні риси в архітектурно-просторовій організації музеїв під відкритим небом різних типів;
- запропоновано використання характерних рис експонування та архітектурно-просторової організації музеїв під відкритим небом для покращення діяльності музеїв інших типів.

Удосконалено:

- музейну термінологію та класифікацію сучасних типів музеїв під відкритим небом;
- рекомендації щодо покращення законодавчого регулювання музейної та пам'яткоохоронної сфери;

Отримали подальший розвиток:

- вивчення закономірностей архітектурно-просторової організації сучасних музеїв під відкритим небом в Україні відносно світових аналогів;
- теоретико-методологічне опрацювання проблем охорони історико-культурної спадщини України.

Практичне значення отриманих результатів. Результати дослідження можуть бути використані: 1) для розробки науково-проектної документації для створення музеїв під відкритим небом на основі нерухомих пам'яток архітектури, археології, історії, науки й техніки; 2) для формування територіальних та туристичних програм розвитку, для практичної архітектурно-будівельної діяльності; 3) для організації навчального процесу та методичної роботи у вищих навчальних закладах у напрямку теорії архітектури, реставрації нерухокої культурної спадщини та музеєзнавства; 4) для уніфікації термінологічних аспектів та подальших наукових досліджень архітектурної, музейної та суміжних сфер.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дисертації були оприлюднені у доповідях на одинадцяти наукових конференціях і семінарах різного рівня: 70-й Студентській науково-технічній конференції

(жовтень–листопад 2012) [9], Міжнародній науковій конференції «Ревалоризація архітектурних ансамблів XVII–XVIII ст. (Золочів, Підгірці, Броди, Олесько, Жовква, Свірж)» (вересень 2013) [1], II Міжнародній науково-практичній конференції «Історико-культурна спадщина в демократичному суспільстві: сприяння діалогу, примиренню та відповідальності» (квітень 2015) [10], VII Міжнародній конференції молодих науковців «Проблеми дослідження, збереження та реставрації історичних фортифікацій» (червень 2015) [12], VIII Міжнародній науковій конференції «Проблеми дослідження, збереження та реставрації історичних фортифікацій» (травень 2016) [13], III Міжнародній науково-практичній конференції «Історико-культурна спадщина в еру глобалізації: теоретичні та прикладні аспекти» (червень 2016) [14], V Качанівських наукових читаннях на тему: «Палацово-паркові комплекси України: вивчення, охорона, збереження та використання» (вересень 2016) [15], IV Міжнародній науково-практичній конференції «Історико-культурна спадщина: проблеми збереження і популяризації» (квітень 2017) [16], IX Міжнародній науковій конференції «Проблеми дослідження, збереження та реставрації історичних фортифікацій» (червень 2017) [7], VII Міжнародній академічній конференції молодих вчених «Geodesy, Architecture & Construction» (листопад 2017) [17].

Публікації. Основні положення дисертації опубліковано в 17 наукових працях, зокрема, в 4 статтях у наукових фахових виданнях України [1; 2; 3; 4], 2 – у наукових періодичних виданнях, які внесені до міжнародних наукометричних баз даних [5; 6], 2 – у наукових періодичних виданнях інших держав [7; 8], у 9 інших публікаціях, матеріалах і тезах наукових конференцій [9–19]. Особистий внесок автора у публікаціях, написаних у співавторстві, полягає: в аналізі мультимедійних виставкових технологій, які доцільно використовувати надворі, та розробці пропозицій шляхів відтворення втрачених архітектурних об'єктів з їх допомогою [1, ст. 38–39]; у проведенні термінологічного аналізу, виділенні основних характеристик середовищних музеїв під відкритим небом та формулюванні висновків [2, ст. 25–28]; у порівняльному аналізі сучасних методів музеєфікації та експонування пам'яток в археологічних музеях під відкритим небом, формулюванні пропозиції архітектурної організації музею на основі Пліснеського городища та розробці ілюстративного супроводу [3, ст. 32–37]; в аналізі методів сучасного використання пам'яток оборонної архітектури та формулюванні висновків [12, ст. 253–257]; у порівняльному аналізі середовищних та колекційних музеїв і формулюванні висновків [13, ст. 180–182].

Впровадження результатів дисертаційного дослідження. Окремі положення та результати дослідження було використано при керівництві розробкою проектів бакалаврських дипломів студентів Струк Т. М. («Розробка логотипу та системи знакування історико-культурного заповідника «Давній Пліснеськ») та Пронь О. А.

(«Оформлення знакування туристичного об'єкта на прикладі фортеці у Кам'янці-Подільському»), які були успішно представлені та захищені у червні 2018 року.

Рекомендації щодо засобів символічного знакування та специфіки предметно-просторового наповнення історичного середовища музеїв під відкритим небом відображено у розробці проектної пропозиції системи знакування та формування системи орієнтації відвідувача в Історико-культурному заповіднику «Давній Пліснеськ».

На основі зазначених проектів підписано акти впровадження результатів виконаної науково-дослідної роботи.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі словника термінів, вступу, чотирьох розділів та висновків, викладених на 177 сторінках, списку джерел та літератури на 282 позиції і додатків, що містять таблиці та ілюстрації.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено мету та завдання, об'єкт, предмет дослідження, а також його наукову новизну та практичне значення, показано форми апробації отриманих результатів, окреслено обсяг роботи та її структуру.

У першому розділі **«Історіографія, джерельна база та методичні основи дослідження»** розглянуто наукові праці, в яких порушуються питання музеєфікації та формування музеїв на основі нерухомих пам'яток. Проаналізовано законодавчі документи та нормативні акти, які регулюють створення таких закладів. Уточнено та розширено українську музейну термінологію і класифікацію відповідно до міжнародних аналогів. Описано методику дослідження.

У підрозділі 1.1 **«Музеї під відкритим небом в наукових публікаціях»** проаналізовано наукові праці дослідників, в яких висвітлено проблеми охорони нерухомих пам'яток, опрацьовано підходи до їх музеєфікації, а також організації музейного простору та побудови експозиції.

Серед публікацій, розглянутих автором, релевантними є напрацювання, що висвітлюють окремі питання методики охорони та реставрації, методичні засади їх утримання та функціональної адаптації. До цієї групи джерел належать праці О. Лесика, Л. Прибєги, В. Вечерського, Н. Ільїнської, Є. Михайловського. Наукове опрацювання теми музеєфікації зустрічається в узагальнюючих теоретичних працях Є. Добровольської, М. Майстровської, О. Соустіна, Т. Юрєнєвої, О. Мастєніци. Практичні проблеми висвітлювали О. Афанасьєв, Є. Бурлака, Ю. Маркіна.

Нечисленні наукові дослідження, присвячені створенню музеїв під відкритим небом в Україні, торкаються лише окремих аспектів формування таких закладів або розглядають конкретний їх тип. Більш ґрунтовні публікації належать до сфери

музеезнавства. Питаннями створення та функціонування етнографічних музеїв під відкритим небом (скансенів) займалися А. Данилюк, В. Шмельов і З. Гудченко, О. Сердюк, Е. Градун, Г. Новікова. Проблеми музеєфікації архітектурних пам'яток частково висвітлюються у роботах В. Алексеєва, О. Афанасьєва, М. Каулен, О. Жукової. Детальніше досліджувалися процеси музеєфікації археологічних об'єктів (В. Корнієнко, М. Кучерук, О. Попельницький, О. Титова та Д. Кепін). Зростає інтерес науковців до пам'яток науки і техніки, інженерних об'єктів та споруд індустріального призначення (В. Ієвлева, М. Каулен, О. Мастєніца).

У підрозділі 1.2 «Вітчизняне законодавство і міжнародні документи досліджуваної сфери» детально розглядаються документи, що регулюють пам'яткоохорону та музеєфікацію нерухомих пам'яток.

Важливим аспектом дієвості законодавчої пам'яткоохоронної бази є її узгодженість з міжнародними документами. Рекомендації щодо створення та функціонування музеїв під відкритим небом (археологічних або скансенів) містяться в Конвенціях UNESCO та Рекомендаціях до них, ратифікованих нашою державою, а також Хартіями ICOMOS, ICOM та інших міжнародних пам'яткоохоронних організацій.

В Україні базовими залишаються Закони України «Про охорону культурної спадщини» та «Про охорону археологічної спадщини». В Державних будівельних нормах та інших документах питання проектування музеїв практично відсутнє, лише в окремих ДБН¹ викладено положення, що регулюють проектування колекційних музеїв та пристосування приміщень під музейну функцію. Проектанти досі орієнтуються на застаріле видання «Рекомендации по проектированию музеев»².

Створення музеїв під відкритим небом повинне регулюватися, крім згаданих вище, Законом України «Про музеї та музейну справу». Натомість, у ст. 6 документа лише зазначено, що музеї просто неба та меморіальні музеї-садиби можуть створюватися на основі об'єктів культурної спадщини, пам'яток природи і їх територій.

У підрозділі 1.3 «Термінологічні визначення і класифікація музеїв під відкритим небом» розглянуто проблеми української та міжнародної термінології.

Термін «музей під відкритим небом» не має чітко виражених меж і не затверджений законодавством. Попри те що в українському законодавстві використовується формулювання «музей просто неба», спираючись на іноземні аналоги, науковий стиль формулювання та численні згадки в науковій літературі, вважаємо за доцільне використовувати «музей під відкритим небом».

¹ ДБН В.2.2-9:2018 «Громадські будинки та споруди. Основні положення» і ДБН В.2.2-16-2005 «Будинки і споруди. Культурно-видовищні та дозвілєві заклади»

² *Рекомендации по проектированию музеев*, 1990. Москва: Стройиздат.

Використовуємо наступне трактування: музей під відкритим небом – це музей, основна експозиція якого демонструється на відкритому повітрі і включає комплекс організованих у просторі будівель, споруд та інших об'єктів, що у взаємозв'язку між собою демонструють середовище певної історичної епохи, стилю чи місця.

Окрім поділу за профілем, за територіальним та адміністративним принципами, що збігається з поділом колекційних музеїв, пропонуємо наступну класифікацію музеїв нерухомих пам'яток під відкритим небом, сформульовану на основі аналізу та порівняння досліджень Д. Кепіна, Т. Юреневої, М. Каулен, А. Кулемзіна: скансени (музеї народної архітектури та побуту, поділяються на сільські та міські); садиби-музеї (включають один садибний комплекс); архітектурні музеї (палацово-паркові ансамблі, замкові, фортифікаційні та монастирські комплекси); археологічні музеї (нерухомі пам'ятки археології); індустриальні або технічні музеї (промислова архітектура, нерухомі пам'ятки науки й техніки); меморіальні музеї (пам'ятні місця); музеї-некрополі (кладовища); екомuzeї (залучають місцеве населення); комплексні або комбіновані (поєднують два чи більше типів).

Пропонована класифікація не включає мистецькі та історико-культурні парки, оскільки вони демонструють не музеєфіковані пам'ятки, а сучасні твори монументального мистецтва або нематеріальну культурну спадщину у змодельованому середовищі.

У підрозділі 1.4 «Методичні основи дослідження архітектурно-просторової організації музеїв під відкритим небом» описано методологію дослідження.

На першому етапі дослідження проведено порівняльний та змістовий аналізи наукових публікацій, електронних джерел, нормативно-правової бази та втілених у світі проектів музеїв під відкритим небом. Історичний аналіз застосовано для дослідження еволюції музеїв під відкритим небом у світі та в Україні. Метод абстрагування використано на емпіричному та теоретичному рівнях дослідження, зокрема в аналізі об'ємно-просторових моделей середовища, розробленні композиційних моделей музеїв під відкритим небом. У дослідженні використано евристичний метод для інтерпретації даних, класифікації та знаходження нових засад і прийомів архітектурно-просторової організації музеїв під відкритим небом. Композиційно-морфологічний аналіз взаєморозміщення основних елементів у просторі проведено на рівні дослідження супутникових зйомок Google, планів та схем екскурсійних маршрутів. Індуктивний метод використано для узагальнення результатів з метою визначення загальних напрямків дослідження. Систематизація та узагальнення стали основою теоретичного осмислення проблеми поєднання різних галузей для створення експозиції та організації простору музеїв під відкритим небом.

Для проведення дослідження в процесі роботи детально проаналізовано особливості, переваги та недоліки 30 діючих сьогодні українських музеїв, серед них

– скансени, археологічні, індустриальні та меморіальні музеї, музеї-садиби та музеї-некрополі. Для висвітлення окремих характеристик як приклад представлено історико-культурні парки України.

У другому розділі «Досвід і світові тенденції в організації музеїв під відкритим небом» висвітлено обставини формування музеїв під відкритим небом та закономірності їх розвитку. Розглянуто приклади існуючих музеїв під відкритим небом у світі та в Україні. Висвітлено сучасні тенденції, позитивні риси та недоліки їх архітектурно-просторової організації.

У підрозділі 2.1 «Процес становлення і розвитку музеїв під відкритим небом» окреслено загальний процес їх виникнення та поширення у світі. Історію європейських музеїв під відкритим небом поділяють на три основних етапи³. Перший – від створення стокгольмського «Скансену» 1891 р. до кінця Першої світової війни 1918 р. (активний процес поширення в північноєвропейських країнах). Другий – з 1919 р. до 1958 р., коли на Стокгольмській конференції ІСОМ було прийнято Декларацію, яка стосувалася питань визначення та організації музеїв під відкритим небом (прагнення до збереження пам'яті народів зумовили створення численних музеїв у міжвоєнний та повоєнний час). Третій – від 1959 р (кількісний ріст, поширення по всій території Європи і світу). Виділяємо також четвертий етап, котрий розпочався наприкінці ХХ ст. і триває до сьогодні (впровадження нових форм створення та побутування).

У підрозділі 2.2 «Особливості та сучасний стан музеїв під відкритим небом в Україні» розглянуто процес виникнення і розвитку музеїв під відкритим небом в Україні, виділено їх загальні характеристики.

Історія музеїв під відкритим небом в Україні бере свій початок з 1964 р., коли був відкритий Музей народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини в Переяславі-Хмельницькому. Через півстоліття, переживши низку трансформацій, у нашій державі функціонує кілька десятків таких закладів різного типу і розміру.

Найпоширенішим типом музеїв під відкритим небом в Україні залишаються скансени. Набувають популярності невеликі за розміром, часто приватні, музеї-садиби. З огляду на складну історію України, тут наявні численні меморіальні місця, але на їх основі функціонує лише невелика кількість музеїв під відкритим небом, а архітектурно-просторова організація зводиться до наявності кількох пам'ятників, меморіалів, кладовища або храму. Розвиток археологічних музеїв під відкритим небом, характерний для Європи, в Україні має стриманий характер через складність і затратність використання археологічних комплексів. Також у нашій державі невелика кількість індустриальних музеїв на основі пам'яток науки і техніки чи виробничих пам'яткових комплексів. Архітектурні музеї в Україні представлені

³ Чайковский Е., 1991. Музеям под открытым небом – 100 лет. В: Н. Никишин и О. Севан, ред. *На пути к музею XXI века. Музеи – заповедники*. Москва.

палацово-парковими ансамблями, замковими, монастирськими та фортифікаційними комплексами. Проте вони орієнтовані на колекційний принцип експонування і не класифікуються як музеї під відкритим небом. Але в тих музейних комплексах, де цінність оточуючого історико-культурного середовища не нівелюється, обов'язково присутня складова експозиції під відкритим небом. Сьогодні є доцільною зміна фокуса експозицій таких музеїв з інтер'єрної складової на зовнішньо-просторову, що дозволить визначати їх як заклади музейного типу з рисами музеїв під відкритим небом або, власне, музеї під відкритим небом.

У підрозділі 2.3 «Сучасні світові тенденції в архітектурно-просторовій організації музеїв під відкритим небом» розглядаються зразки існуючих музеїв під відкритим небом у світі та популярні прийоми, застосовані при їх створенні.

Здійснено порівняльний аналіз європейських музеїв під відкритим небом та музеїв, розташованих у різних частинах світу. Для Європи найбільш характерні скансени, набувають популярності й екомuzeї. Останні також доволі часто зустрічаються в Америці та Канаді. Для країн Азії та Африки більш характерні археологічні музеї під відкритим небом. Однаковою популярністю у всіх частинах світу користуються історико-культурні парки.

Для створення музею під відкритим небом використовують наступні тенденції: комплексний підхід, середовищне проектування⁴, включення в експозицію історичного оточення та нематеріальної культурної спадщини, пріоритет ефективної охорони пам'яток, проте з допустимим відтворенням втрачених елементів, використання символічних експонатів-реконструкцій, використання принципів «живої» історії⁵ та застосування мультимедійних технологій. Всі вони впливають на архітектурно-просторову організацію і реалізуються у вигляді великої кількості вільних просторів, наявності численних підсобних і допоміжних приміщень і споруд з можливостями трансформації, використання символічних знаків і споруд в якості втрачених елементів ансамблів, а також появою захисних споруд на території для розташування в них елементів мультимедійних виставкових технологій у рекреаційних зонах.

У підрозділі 2.4 «Архітектурно-просторова організація музеїв під відкритим небом в Україні на основі різних видів пам'яток» детально розглянуто особливості архітектурно-просторового вирішення різних типів музеїв під відкритим небом. На основі дослідження 30 діючих сьогодні в Україні закладів висвітлено їх основні недоліки та сформульовано шляхи їх усунення.

⁴ Середовищне проектування в архітектурі (від англ. environment conception) характеризується подоланням ізоляції об'ємної архітектури від оточення.

⁵ «Живі» музеї – це музеї або заклади музейного типу, які зберігають об'єкти матеріальної і нематеріальної спадщини в природному для них історико-культурному середовищі, намагаючись підтримати їх первісні функції та актуалізувати їх. Характеризуються використанням театралізованих елементів в екскурсіях і демонстраціях, а також високим рівнем взаємодії з відвідувачем.

Великий потенціал нерухомих пам'яток в Україні не використовується повною мірою. Існуючим музеям притаманна низка недоліків. Серед основних проблем виділено брак технічних і додаткових приміщень та площ, потреба яких зросла через тенденцію до інтерактивності та розширення функцій музею, відсутність або недосконалість туристичної інфраструктури, а також проблема транзитного руху всередині по території та необхідність символічного наповнення у великих музеях, де невелика кількість пам'яток розпорошена на значній площі. Численні музеї, які мають ресурс для музеєфікації і формування виставки під відкритим небом, трактують довкілля більшою мірою як рекреаційну зону, забуваючи про його освітньо-історичну складову.

Основою для створення нових музеїв під відкритим небом в Україні можуть стати архітектурні ансамблі, містобудівні та археологічні комплекси.

У третьому розділі «**Засади архітектурно-просторової організації музеїв під відкритим небом**» окреслено передумови створення таких закладів. Наведено порядок їх архітектурно-просторової організації та розглянуто основні вимоги до неї. Проведено аналіз особливостей музеїв залежно від їх функціонального спрямування та способів формування експозицій, а також визначено, як вони впливають на просторову структуру та планування музею.

У підрозділі 3.1 «Визначальні фактори для створення музеїв під відкритим небом в Україні» розглянуто соціально-культурні та економічні умови створення та подальшого функціонування музеїв у нашій державі.

Завданням музеїв під відкритим небом, які є середовищними, постає не лише збереження пам'яткових об'єктів, але і їх оточення. З огляду на привабливість музею відвідувач оцінюватиме його з різних точок зору: автентичності (наявності цінних історико-культурних пам'яток), транспортної доступності, безпеки, якості сервісу та гостинності, різноманіття пропонованих послуг, сучасності (відповідності сучасним тенденціям та їх поєднання з традиційним пам'ятним середовищем).

Така форма музею базується на основних п'яти поняттях: освіта, презентація, експеримент, торгівля та жива історія. Музеї під відкритим небом можуть дати як соціальний поштовх, так і економічний прибуток, але важливо знайти баланс між навчанням та розвагами, оскільки музей повинен залишатися навчально-культурним інститутом.

У підрозділі 3.2 «Об'єкт експонування і його значимість у формуванні музею під відкритим небом» висвітлено порядок створення музеїв з урахуванням пам'яткоохоронних вимог (рис. 1). Показано особливості функціонального використання пам'яткових об'єктів та їх оточення.

Об'єкти культурної спадщини, які доцільно перетворити в музей під відкритим небом, повинні відповідати таким критеріям: пам'ятка є цінним історичним джерелом; пам'ятка достатньо збережена; пам'ятка має зручне розташування. Після

проведення попередніх досліджень виконуються наступні етапи розробки проекту архітектурно-просторової організації музеїв під відкритим небом: визначення необхідних аварійних заходів, вибір комплексної методики охорони; функціональне зонування території та оптимальна функціональна адаптація споруд музею (рис. 2); розробка туристичних маршрутів; розробка проектної документації. Всі етапи створення музеїв під відкритим небом складають системний комплекс реставраційних, архітектурно-містобудівних та інженерно-технічних заходів для збереження безпосередньо нерухомих пам'яток, а також їх оточення.

Виділяємо наступні завдання архітектурно-просторової організації музеїв під відкритим небом: забезпечення умов збереження пам'яток; вибір оптимальної концепції музеєфікації пам'яток; формування відповідного культурного середовища; створення умов вільного доступу до пам'яток; формування експозиційного комплексу; реалізація всіх організаційних форм концепції музею; розробка місць для видовищно-культурних та анімаційних заходів; організація інфраструктури.

У підрозділі 3.3 «Організація архітектурно-планувальної та об'ємно-просторової структури музеїв під відкритим небом» визначено загальні принципи створення музеїв під відкритим небом. Сформульовано основні методи і засоби формування їх архітектурно-просторової структури (рис. 3).

Комплексний підхід є найбільш доцільним та адаптивним при створенні музеїв під відкритим небом і вимагає дотримання принципів: охоронного (обов'язкове збереження та охорона пам'яток); функціональності (забезпечення інфраструктури і комфорту відвідувачів, відповідність функцій музею його змісту та характеру пам'яток); інтерактивності (забезпечення взаємодії з відвідувачем); доступності (забезпечення просторової та психологічної доступності середовища, адаптація для відвідувачів з особливими потребами); наукової достовірності (будь-яка діяльність повинна базуватися на детальних наукових дослідженнях).

Територіальна організація пам'яток у музеях виражається трьома формами: на місці існування пам'яток, із незначним зміщенням чи на спеціально відведеній території. Музеї під відкритим небом за своїм розміщенням можна розділити на ландшафтні, міські та сільські. В підходах до організації культурного ландшафту в межах музею можна виділити три основні види діяльності: інтеграція, рекомпозиція та цілісна реконструкція.

Розташування об'єктів у музеї відповідно до композиції за просторовою структурою поділяються на централізовані та децентралізовані. Залежно від розташування пам'яток у музеї вибирається схема туристичного руху: вільний, багатопрограмний, цільовий, замкнутий, спрямований або комбінований маршрути (рис. 4). Важливими завданнями постають організація транспортного сполучення,

формування інфраструктури, інформаційна насиченість та індивідуальність, забезпечення наявності гнучких архітектурних просторів.

У підрозділі 3.4 «Засоби формування експозицій на основі нерухомих пам'яток» визначено основні підходи до формування експозицій музеїв під відкритим небом. Зазначено ефективність використання анімаційно-театральних заходів та мультимедійних технологій.

Архітектурно-просторову модель музею визначає метод актуалізації об'єктів культурної спадщини в експозиції (трансляція, фіксація, інтерпретація, реконструкція, ревіталізація або моделювання). З метою привернути увагу глядача музеями застосовуються прийоми театралізації, тактильності, використовуються сучасні технології.

У музеях під відкритим небом співіснують та накладаються один на один три простори – функціональний (місце для реалізації процесів і діяльності), об'ємно-предметний (сукупність архітектурно-будівельних мас і ділянок між ними) та експозиційний (системи, утворені обладнанням і предметним наповненням середовища). Разом вони створюють комплексний «середовищний простір», поєднуючи емоційно-образну і прагматичну взаємодію трьох попередніх структур.

У четвертому розділі «Алгоритм створення та архітектурно-просторової організації музеїв під відкритим небом в Україні» розроблено повний алгоритм створення музеїв під відкритим небом. Виділено основні способи та прийоми, сформульовано особливості архітектурно-просторової організації музеїв під відкритим небом різних типів, які доцільно використовувати в нашій державі (рис. 6).

У підрозділі 4.1 «Специфічні риси архітектурно-просторової організації музеїв під відкритим небом різних типів» визначено окремі риси, притаманні архітектурно-просторовій організації музеїв під відкритим небом, створених на основі пам'яток різного характеру (рис. 5).

Специфічним для музеїв народної архітектури та побуту є використання переміщених пам'яток, зорганізованих на основі штучно змодельованої пейзажної композиції. Доцільною є демонстрація нематеріальної спадщини, а також використання принципів «живої» історії, що потребує великої кількості допоміжних приміщень.

Музеї-садиби мають менше функцій і потребують менше приміщень, проте можуть більш детально і правдиво продемонструвати середовище в межах садибного комплексу, що включає житло, господарські об'єкти – криниці, комори, стайні тощо, а також сади та городи. Найчастіше мають замкнуту композицію на основі простору подвір'я, де домінантою є житло.

Археологічні пам'ятки в музеях під відкритим небом демонструються під спеціальними накриттями, у павільйонах, під відкритим небом або комбіновано.

Найчастіше мають складну композицію і включають кілька експозицій трьох основних типів (автентичні нерухомі пам'ятки археології, змодельовані «археодрами» і колекційні виставки артефактів).

Для архітектурних, індустриальних, музеїв-некрополів та екомuzeїв характерною є наявність вже сформованого середовища, тому основним завданням є його адаптація для екскурсійного відвідування, виявлення та акцентування об'єкта експонування кожного конкретного музею. В окремих випадках – доповнення колекційними, тематично пов'язаними виставками.

Особливістю меморіальних пам'яток та історичних місць є невелика кількість матеріальних об'єктів на значній площі. Організація таких музеїв полягає у забезпеченні інфраструктури музею, формуванні простору для проведення історичних реконструкцій, доповнення асоціативними виставками та символічними знаками.

Підрозділ підсумовується таблицями, що ілюструють доцільність застосування набору методів архітектурно-просторової організації у різних типах музеїв під відкритим небом (рис. 5).

У підрозділі 4.2 «Особливості створення музеїв під відкритим небом в Україні» підсумовано всі розглянуті вище аспекти. Таблицями проілюстровано процес створення музеїв під відкритим небом різних типів. Визначено особливості розпланування, які є важливими чинниками їх успішного створення, побутування та подальшого розвитку.

Тип і концепція музею, необхідний комплекс охоронно-реставраційних робіт та соціально-економічні фактори мають ключовий вплив на розробку проекту організації, а також вибір методів і засобів просторового вирішення та планування музею.

Просторове вирішення передбачає набір загальних (визначення меж музею та його функціональних зон, виділення заповідних територій, відтворення історико-культурного середовища, формування інфраструктури) та специфічних методів (відбір і перенесення пам'яток, моделювання ландшафту, збереження або відтворення композиційних особливостей, забезпечення вільних багатофункціональних просторів, зведення захисних конструкцій, організація «археодромів» та ін.). Їх застосування визначається такими засобами, як музеєфікація, зонування, просторове і ландшафтне планування, композиційні прийоми, нове будівництво, символічна та натуральна реконструкція (рис. 6).

Планування визначається закономірностями формування експозицій і туристичних маршрутів, територіальної навігації, інформаційного наповнення та вимогами забезпечення туристичного обслуговування. Важливими залишаються специфічні методи демонстрації: «живі» експозиції, історичні реконструкції, символічне знакування, демонстрація виробничих процесів, використання

історичного транспорту. Для досягнення поставленого завдання використовують такі засоби: адаптація, пристосування, ревалоризація, знакування, театралізація. Важливим є використання мультимедійних технологій, а також розміщення виставкового обладнання (рис. 6).

У підрозділі 4.3 «Побудова моделі проекту архітектурно-просторової організації музею під відкритим небом (на прикладі Пліснеського археологічного комплексу)» пропонується зразок створення музею під відкритим небом на основі Пліснеського городища у Бродівському районі Львівської області (рис. 6).

Концепція архітектурно-просторової організації Пліснеської частини музею передбачає: трасування фундаментів церков і їх консервацію або накриття павільйонами; реконструкцію окремих житлових, господарських та виробничих будівель, а також частини ліній захисту; організацію археологічних досліджень на території монастиря, частково у реконструйованих об'єктах древнього городища; створення парку на території курганного могильника північніше монастиря; формування системи знакування в місцях з великою концентрацією археологічних пам'яток та символічних інсталяцій на ділянках, що мають низьку культурну цінність; формування вільних просторів з можливістю їх використання для театральних-анімаційних дійств та культурно-видовищних заходів; розташування інформаційних площадок з використанням мультимедійних технологій при входах у заповідну зону; облаштування оглядових майданчиків на території монастиря та древнього городища; розробку пішохідних, транспортних та кінних екскурсійних маршрутів; забезпечення туристичної інфраструктури. Як цікаве рішення розробки туристичної інфраструктури проєктованого музею розглянуто ідею поєднання Пліснеського археологічного комплексу з розташованим поруч архітектурним ансамблем Підгорецького замку в один великий музейний комплекс (рис. 5).

У підрозділі 4.4 «Методичні рекомендації щодо архітектурно-просторової організації музеїв під відкритим небом в Україні» узагальнено проблеми та можливості, які стоять перед сучасною музейною мережею нашої держави. Пропонуються законодавчо-правові доопрацювання, які зможуть покращити можливості музеїв під відкритим небом, серед яких основні: уточнення термінології та класифікації музейної сфери відповідно до міжнародних реалій та сучасних підходів до створення музеїв; децентралізація системи управлінських органів музейної сфери; розширення функціональної складової музеїв як культурних центрів; збільшення можливостей архітектурної діяльності на території пам'яток (за умови достатнього наукового обґрунтування); реформування фінансово-господарської сфери діяльності музеїв з метою формування фінансової самостійності закладів; заохочення та залучення громадськості до створення та функціонування музеїв; побудова взаємовідносин між музеями для створення

музейних мереж; стимулювання культурної діяльності в музеях; впровадження більш жорстких мір відповідальності за шкоду історико-культурним пам'яткам.

З метою використання наукового, історичного, соціального, туристичного потенціалу та естетичної привабливості необхідно розширити законодавчу базу України, зокрема Закон України «Про музеї та музейну справу», відповідно до наведених вище рекомендацій.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

1. Визначено, що тематика музеєфікації комплексних пам'яток та організації музеїв під відкритим небом в Україні висвітлена недостатньо. Прослідковано відмінності у трактуванні понять у наукових дослідженнях та законодавстві. Серед синонімічних та подібних понять, що зустрічаються в науковій та нормативній літературі, вважаємо за доцільне використовувати термін «музей під відкритим небом».

Окрім поділу за профілем, за територіальним та адміністративним принципами, що збігається з поділом колекційних музеїв, пропонується використовувати таку класифікацію музеїв під відкритим небом: за типом, залежно від пам'яток, на основі яких створено музей (скансени, садиби-музеї, архітектурні музеї, археологічні музеї, промислові (технічні) музеї, меморіальні музеї, музеї-цвинтарі, екомuzeї та комплексні (комбіновані)); за особливостями експонування (колекційні, ансамблеві, «живі», середовищні).

2. Розроблено комплексну методичку дослідження, що ґрунтується на системному підході, в межах якого використано структурно-функціональний аналіз музейних закладів під відкритим небом в Україні і світі, що виділяє структурні компоненти, підсистеми й елементи, визначає їх роль у загальній системі, внутрішні й зовнішні зв'язки. На основі проаналізованого матеріалу запропоновано рекомендації щодо підходів, прийомів, методів, засобів та закономірностей їх архітектурно-просторової організації, які доцільно використовувати в Україні.

3. Причина поширення, сучасної трансформації та популярності музеїв під відкритим небом полягає у широкому спектрі можливостей, що дозволяють репрезентувати пам'ятки комплексно і різносторонньо. Основним напрямком подальшого розвитку таких закладів в Україні є багатофункціональність і типологічна різноманітність. Для створення таких закладів використовується все ширше коло пам'яткових об'єктів різних типів і видів. При формуванні експозицій застосовуються сучасні технології. Потенціальним шляхом розвитку також є створення масштабних культурних центрів та музейних мереж на основі музеїв під відкритим небом.

4. Виділено актуальні підходи і тенденції створення музеїв Європи, Азії та Америки, які доцільно використовувати в нашій державі. Основний серед них – середовищне проектування, що полягає у подоланні ізоляції об’ємної архітектури від оточення. Важливими є пріоритетність захисту природного і культурного оточення, відтворення образу в ландшафті, домінування автентики над інтерпретацією, композиційна і стилістична відповідність та застосування символічного знакування. Українським музеям доцільно орієнтуватися на наступні особливості експонування під відкритим небом: включення до музею навколишнього середовища; неколекційний тип музею; можливість доповнення музейного середовища неоригінальними предметами; орієнтація на «культуру участі» відвідувачів; репрезентація нематеріальних компонентів історичної спадщини; використання прийомів театралізації, тактильності, інтерактивності; застосування мультимедійних технологій.

5. Виділено такі основні недоліки архітектурно-просторової організації існуючих українських музеїв під відкритим небом: брак технічних, додаткових приміщень, гнучких архітектурних просторів і площ, необхідність яких зростає через тенденцію до інтерактивності та розширення функцій музею; відсутність або непродуманість туристичної інфраструктури поблизу музею; проблема організації туристичного руху всередині великих за площею музеїв; недосконалість символічно-інформативного наповнення; трактування довкілля в якості рекреаційної зони і нехтування його освітньо-історичною складовою.

6. Визначено, що найбільший потенціал для створення нових музеїв під відкритим небом в Україні мають архітектурні ансамблі та археологічні комплекси, музеєфіковані «in situ» – на місці свого існування. Підкреслено, що для існуючих колекційних музеїв, які включають складову експозиції під відкритим небом, ефективним вирішенням буде переорієнтація у трактуванні і використанні оточення, доповнення колекційних виставок в інтер’єрах середовищними експозиціями їх історико-культурного оточення і контексту та адаптація простору до багатофункціональності та багатопрограмності сучасних музеїв. Музеї-заповідники ставлять жорсткі рамки для експонування пам’яток. Натомість музеї під відкритим небом з обмеженими заповідними територіями дають ширший спектр можливостей для створення багатофункціональних культурно-туристичних центрів.

7. Встановлено, що засади формування архітектурно-просторової структури музеїв під відкритим небом ґрунтуються на таких принципах: охоронному, функціональності, інтерактивності, доступності, науковій достовірності.

Характеристики просторової організації музеїв під відкритим небом включають поділ за просторовою структурою, за розташуванням, за територіальною та композиційною організацією (рис. 3). Зонування музеїв під відкритим небом можна

здійснювати за трьома основними схемами: відкрита, закрита і складна композиція. На основі композиції та сценарію музею формується схема туристичного руху (замкнутий, спрямований, цільовий, вільний, багатопрограмний або комбінований маршрути) (рис. 4).

В основі вибору архітектурно-просторової моделі музею лежить вибір методів використання ландшафту (інтеграція, рекомпозиція, реконструкція) та шляхів актуалізації об'єктів культурної спадщини в експозиції (трансляція, фіксація, інтерпретація, реконструкція, ревіталізація, моделювання). Основою архітектурно-просторової організації музею стає взаєморозміщення функціональних, об'ємно-предметних та експозиційних просторів (рис. 3).

8. Доведено, що ефективним рішенням у плануванні музеїв під відкритим небом (як існуючих, так і новостворених) є збереження вільного простору, з можливістю його трансформації під різні потреби та забезпечення таких зон достатньою кількістю допоміжних і складських приміщень, а також збереження візуальних перспектив з організацією рекреаційних та інформаційно-мультимедійних зон у видових точках. Доцільним рішенням є використання символічних (в окремих випадках натуральних) реконструкцій і макетів з метою демонстрації характерних композиційних рис ансамблів та комплексів. Алгоритм створення музею під відкритим небом включає комплекс рекомендацій щодо архітектурно-просторової організації музеїв різних типів (рис. 6).

9. Визначено такі загрози для впровадження сучасних принципів архітектурно-просторової організації музеїв в Україні: функціонування суто в якості наукового інституту замість сучасної моделі культурного центру; відмова від сучасних технологій або їх необдумане використання; недостатня або надмірна орієнтація на вимоги аудиторії; нівелювання важливості наукового підґрунтя у втіленні другорядних завдань музею. Музеї під відкритим небом в Україні мають великий потенціал, вони стають центрами культури і комунікації. Їх архітектурно-просторова організація є визначальним чинником успішного багаторічного функціонування.

ПЕРЕЛІК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Ремешило-Рибчинська О.І. & Брич М.Т., 2013. Відтворення архітектурного образу втраченої пам'ятки за допомогою мультимедійних технологій (на прикладі церкви XVIII ст. у с. Підгірці). *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. *Архітектура*, 757, с. 36–40.

2. Ремешило-Рибчинська О.І. & Брич М.Т., 2016. Середовищні музеї як засіб музеєфікації містобудівної спадщини. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. *Архітектура*, 856, с. 23–29.

3. Ремешило-Рибчинська О.І. & Брич М.Т., 2017. Архітектурно-просторова організація археологічних музеїв під відкритим небом (на прикладі Пліснеського історико-культурного заповідника). *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. *Архітектура*, 878, с. 30–39.

4. Брич М., 2018. Принципи просторової організації архітектурних музеїв під відкритим небом. *Архітектурний вісник КНУБА*, 16, с. 133–139.

Статті у наукових періодичних виданнях України, які внесено до міжнародних наукометричних баз даних

5. Брич М., 2018. Музеї під відкритим небом як вияв комплексного підходу до збереження пам'ятних архітектурних ансамблів України. *Проблеми теорії і історії архітектури України*, 18, с. 168–173 (Index Copernicus).

6. Brych M., 2018. Application of the multimedia exhibition technologies for architectural space formation of open-air museums. *Architectural studies*, 4(1), pp. 19–24 (Index Copernicus).

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав

7. Brych M., 2017. Displaying principles of fortifications (Ancient Plisnesk taken as an example). *Current issues in research, conservation and restoration of historic fortifications*, 9, pp. 46–50 (ISSN: 2544-6517).

8. Brych M., 2019. Peculiarities of memorial open-air museums space formation. *Przestrzeń i Forma*, 37, pp. 147–156 (ISSN 1895-3247).

Інші публікації, матеріали конференцій та тези доповідей

9. Брич М., 2012. Відновлення архітектурного образу втраченої пам'ятки за допомогою мультимедійних технологій. *70-та студентська науково-технічна конференція: Збірник тез доповідей*. Львів, Україна, жовтень-листопад 2012. Львів : Видавництво Львівської політехніки. с. 10–11.

10. Брич М., 2015. Музеєфікація пам'яток архітектури та містобудування як засіб збереження історико-культурної спадщини. *Історико-культурна спадщина в демократичному суспільстві: сприяння діалогу, примиренню та відповідальності: Тези II Міжнародної науково-практичної конференції*. Львів, Україна, 17–18 квітня 2015. Львів : Національний університет «Львівська політехніка». с. 78–82.

11. Брич М., 2015. Музеефікація пам'яток архітектури та містобудування як засіб збереження історико-культурної спадщини. *Historical and Cultural Studies*, 2(1), pp. 31–35.

12. Ремешило-Рибчинська О. & Брич М., 2015. Особливості архітектурно-просторового вирішення музеїв в оборонних та фортифікаційних спорудах. *Проблеми дослідження, збереження та реставрації історичних фортифікацій*, № 7, с. 242–248.

13. Ремешило-Рибчинська О. & Брич М., 2016. Гіпотетичні підходи до створення середовищних музеїв історичних фортифікацій. *Current issues in research, conservation and restoration of historic fortifications*, № 8, с. 178–182.

14. Брич М., 2016. Середовищні музеї як інноваційний засіб збереження і використання архітектурних ансамблів. *Історико-культурна спадщина в еру глобалізації: теоретичні та прикладні аспекти: Тези III Міжнародної науково-практичної конференції*. Львів, Україна, 2–3 червня 2016. Львів : Національний університет «Львівська політехніка». с. 22–25.

15. Брич М., 2016. Організація середовищних музеїв як дієвий засіб збереження та використання історичних маєтків та резиденцій. *Палацово-паркові комплекси України: вивчення, охорона, збереження та використання: V Качанівські читання*. Качанівка, Україна, 14–15 вересня 2016. Київ : Гнозіс. с. 10–16.

16. Брич М.Т., 2017. Архітектурно-просторова організація музейного середовища сучасного міста за допомогою мультимедійних технологій. *Історико-культурна спадщина: проблеми збереження і популяризації: Тези IV Міжнародної науково-практичної конференції*. Львів, Україна, 21–22 квітня 2017. Львів : Національний університет «Львівська політехніка». с. 20–22.

17. Brych M., 2017. The significance of open-air museums for preserving of memorable architectural ensembles of Ukraine. *7th International Youth Science Forum «Litteris et Artibus»*. Lviv, Ukraine, November 23–25, 2017. Lviv : Lviv Polytechnic Publishing House, 2017, pp. 218–221.

АНОТАЦІЯ

Брич М. Т. Архітектурно-просторова організація музеїв під відкритим небом в Україні. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата архітектури за спеціальністю 18.00.01 – Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури. – Національний університет «Львівська політехніка». – Львів, 2020.

Дисертація присвячена визначенню сучасних принципів, методів і засобів архітектурно-просторової організації середовища, які доцільно застосовувати в Україні для створення музеїв під відкритим небом.

У дослідженні на основі аналізу процесу виникнення та розвитку зазначеного типу музеїв прослідковано еволюцію методів їх створення. Ґрунтуючись на порівнянні та систематизації характерних рис сучасних музеїв під відкритим небом в Україні і світі, виділено позитивні тенденції, які доцільно застосовувати в музейній практиці нашої держави. З метою покращення законодавчої бази досліджуваної сфери запропоновано розширену термінологічну систему. Сформульовано рекомендації щодо впровадження пропонованих підходів архітектурно-просторової організації музеїв під відкритим небом в Україні для збереження та сучасного використання пам'яток архітектури, археології, історії, науки і техніки.

Ключові слова: музей під відкритим небом, архітектурно-просторова організація, музеєфікація, пам'ятка, середовищний музей, скансен.

АННОТАЦІЯ

Брыч М. Т. **Архитектурно-пространственная организация музеев под открытым небом в Украине.** – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата архитектуры по специальности 18.00.01 – Теория архитектуры, реставрация памятников архитектуры. – Национальный университет «Львовская политехника». – Львов, 2020.

Диссертация посвящена определению современных принципов, методов и средств архитектурно-пространственной организации среды, которые целесообразно применять в Украине для создания музеев под открытым небом.

В исследовании на основе анализа процесса возникновения и развития указанного типа музеев прослежено эволюцию методов их создания. Основываясь на сравнении и систематизации характерных черт современных музеев под открытым небом в Украине и мире, выделены положительные тенденции, которые целесообразно применять в музейной практике нашего государства. С целью улучшения законодательной базы исследуемой сферы предлагается расширенная терминологическая система. Сформулированы рекомендации по внедрению предлагаемых подходов архитектурно-пространственной организации музеев под открытым небом в Украине с целью сохранения и современного использования памятников архитектуры, археологии, истории, науки и техники.

Ключевые слова: музей под открытым небом, архитектурно-пространственная организация, музеификация, памятник, средовой музей скансен.

ABSTRACT

Brych M. T. **Architectural and spatial organization of open-air museums in Ukraine.** – Manuscript.

Thesis for the Ph.D. degree, speciality 18.00.01 – Architectural Theory, Architectural Monuments Restoration. – Lviv Polytechnic National University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Lviv, 2020.

The aim of the thesis is to define modern principles, methods, and means of the architectural and spatial organization of the open-air museum's environment, which should be used in Ukraine. On the basis of the comparison of 30 open-air museums operating in Ukraine nowadays, the main characteristics and disadvantages of their architectural and spatial organization are highlighted. Ways of their elimination are suggested. Using the comparison and systematization of modern open-air museums features in Ukraine and in the world, positive trends that should be applied in the museum practice of our country are highlighted. For improving the legislative framework of the studied area, the author develops expanded terminology system.

The algorithm of the architectural and spatial organization of the open-air museum project development is presented. The peculiarities of museums depending on their functional direction or type are determined. The features of open-air museums' displays and expositions are determined as well as ways of their forming. The efficiency of using animation, theatrical events and multimedia technologies in open-air museums are highlighted. The influence of their use on the architectural and spatial organization of museums is described. The main methods and techniques of creation, architectural and spatial organization and the further development of open-air museums that are expedient to use in our country are highlighted, considering the socio-economic aspects. Architectural ensembles and archaeological complexes are defined as the types of monuments that are best used as open-air museums in Ukraine. The model of the creation of an open-air museum on the basis of the Plisnesk hillfort in the Lviv region is offered.

The problems and opportunities faced by the modern museum network of Ukraine are analyzed. Legislative and legal revisions that will improve the ability of open-air museums are proposed. In order to preserve and to use modern monuments of architecture, urban planning, archeology and history, recommendations on the proposed approaches of the architectural and spatial organization of the open-air museums' implementation in Ukraine are formulated.

Keywords: open-air museum, architectural and spatial organization, museumification, monument, environmental museum, skansen.

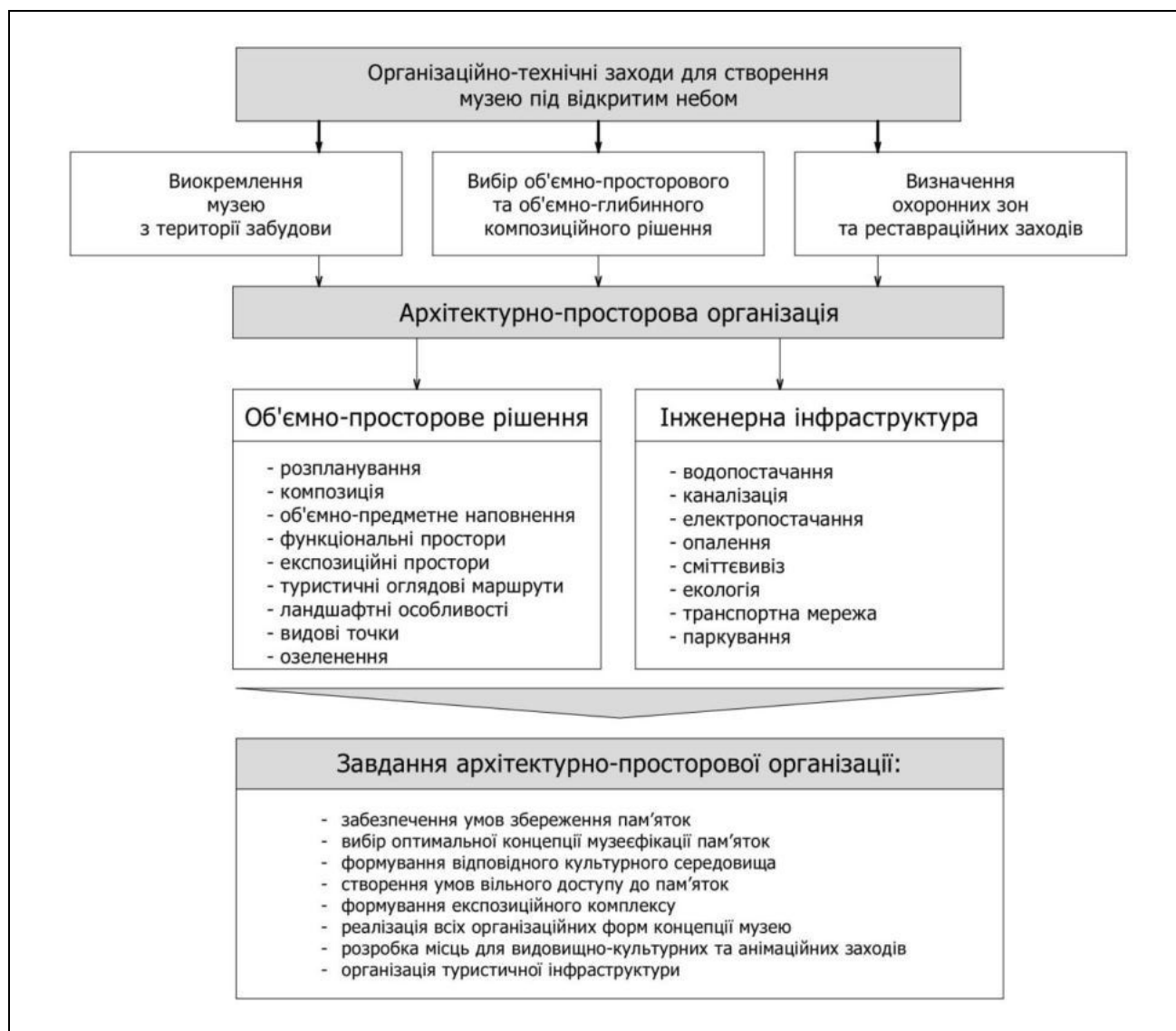

Рис. 1. Компоненти архітектурно-просторової організації музеїв під відкритим небом.

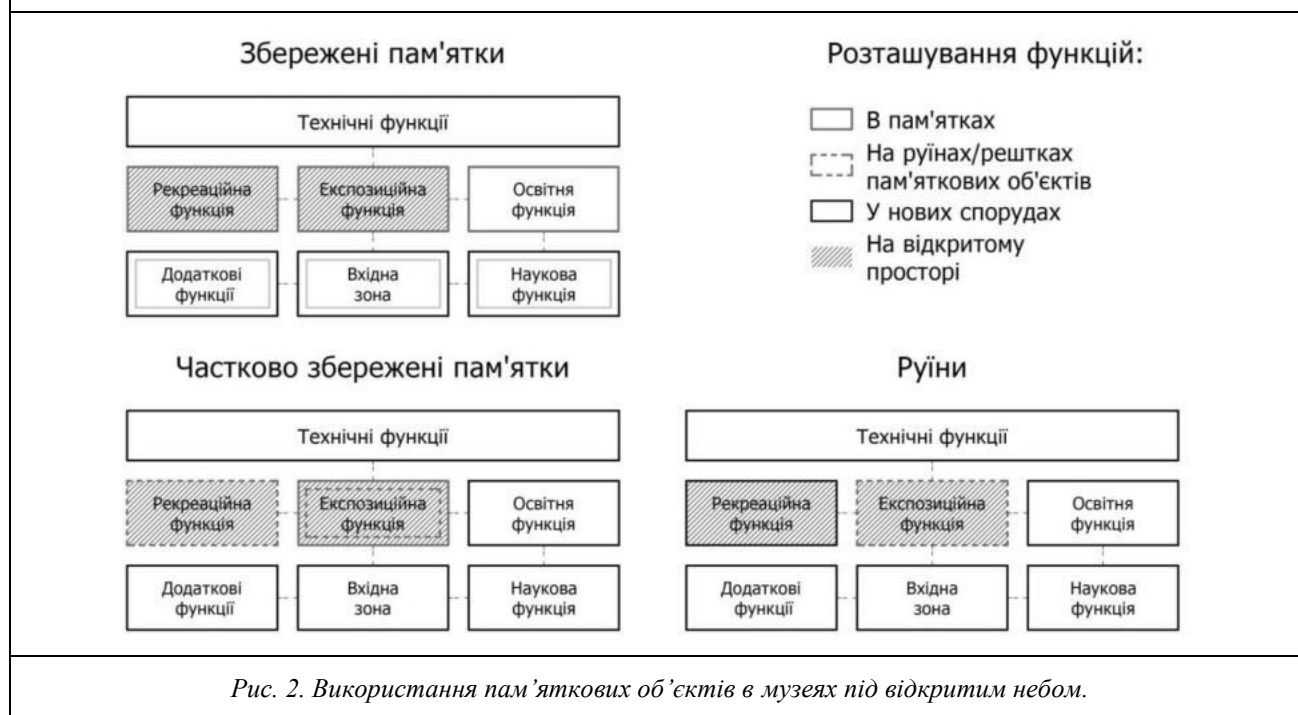
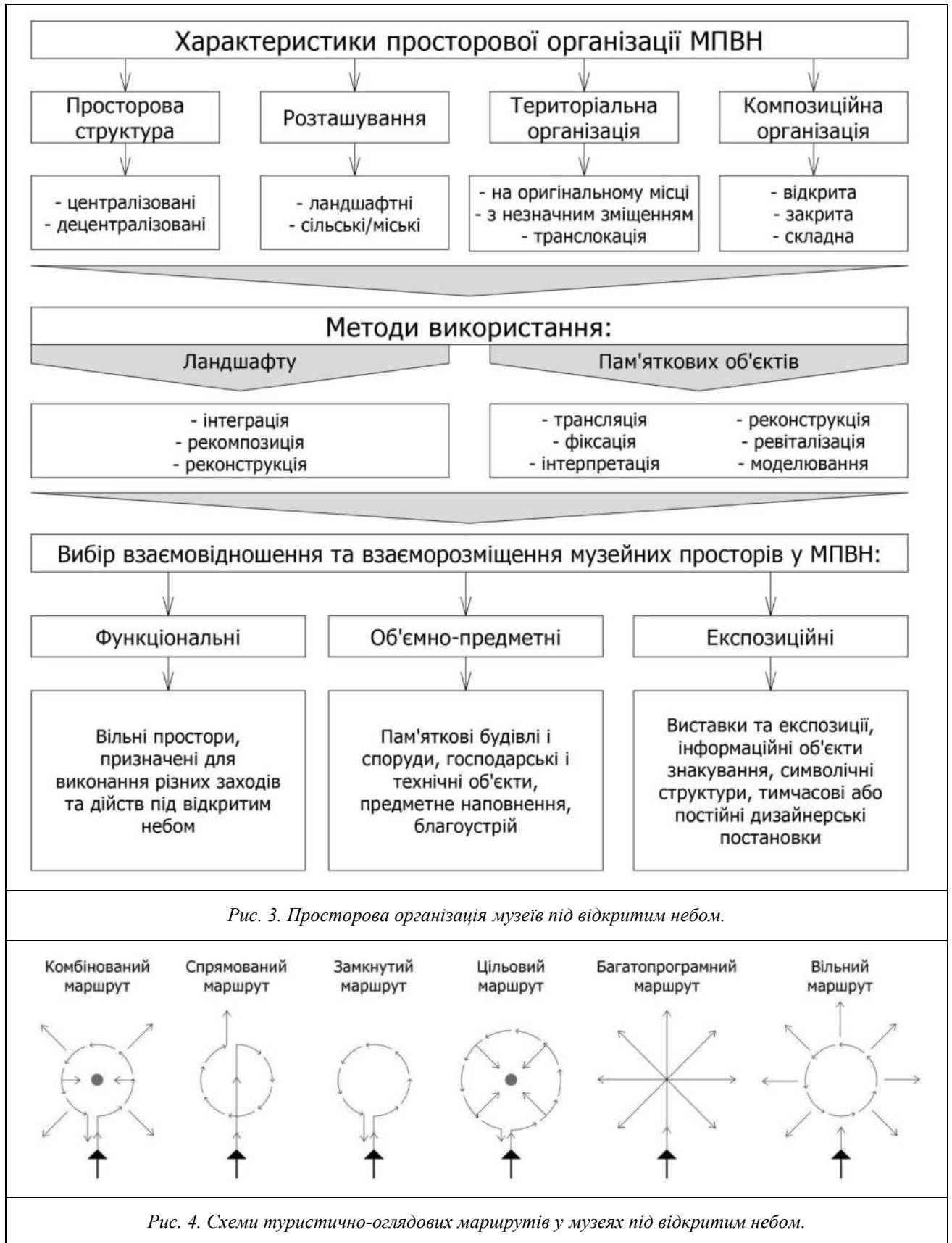

Рис. 2. Використання пам'яткових об'єктів в музеях під відкритим небом.

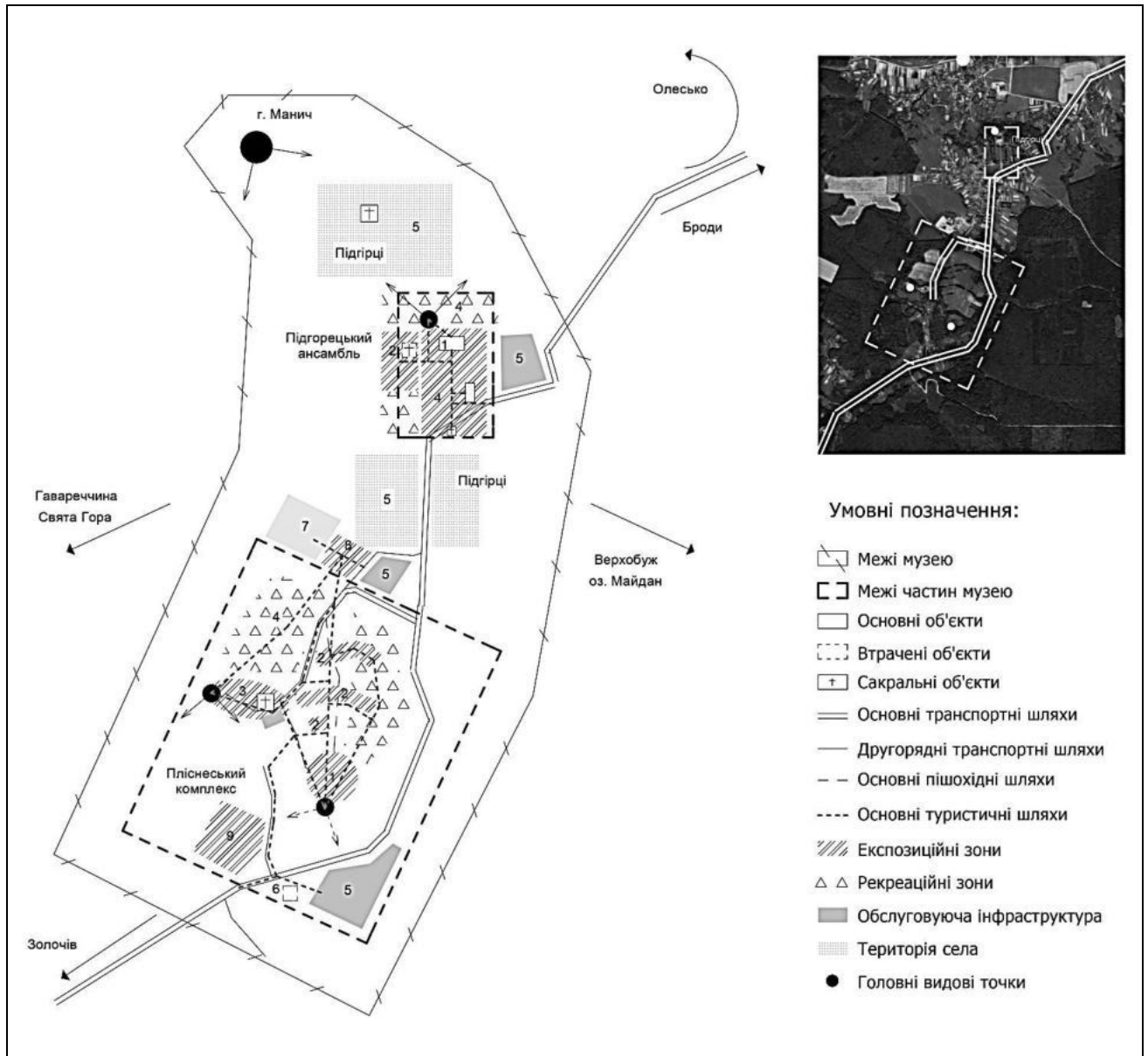

Рис. 5. Схема комплексного музею під відкритим небом на основі Підгорецько-Пліснеських територій:

- 1 – основна музейна зона; 2 – реконструкція пам'яткових об'єктів;
 3 – територія монастиря; 4 – парк;
 5 – обслуговуючі споруди (ресторан, готель, паркування);
 6 – стара броварня; 7 – цегельний завод;
 8 – мультимедійна зона; 9 – зона можливого «археодрому».

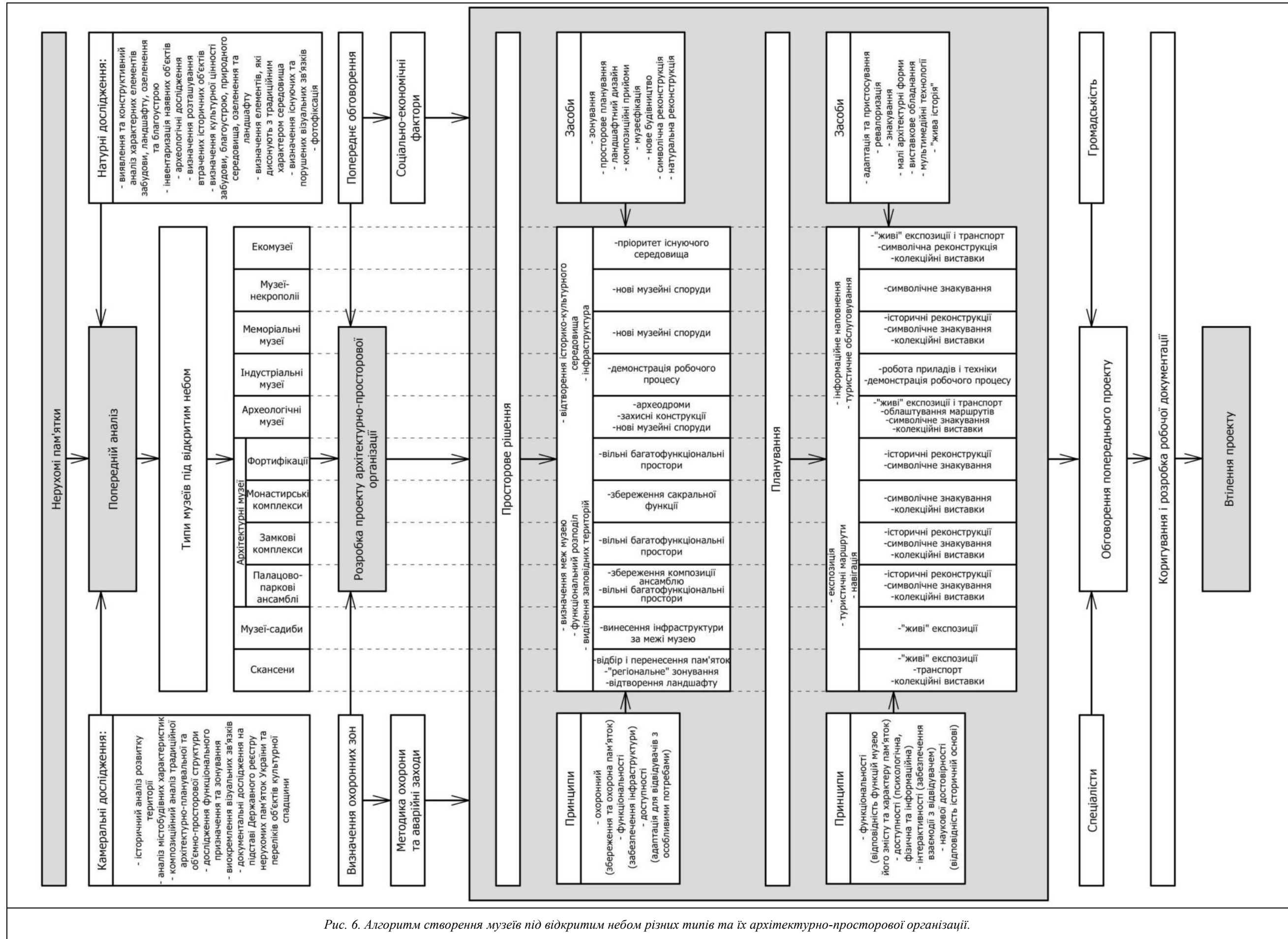

Рис. 6. Алгоритм створення музеїв під відкритим небом різних типів та їх архітектурно-просторової організації.